

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Univerzitet u Tuzli
Bosna i Hercegovina

UNIVERZITET U TUZLI

MASTER PLAN

**RAZVOJA I IMPLEMENTACIJE STRATEGIJA SOCIJALNE DIMENZIJE NA
UNIVERZITETU U TUZLI**

Jasmina Alihodžić, vanredni profesor
Dženeta Omerdić, vanredni profesor
Meliha Bijedić, vanredni profesor
Boris Krešić, vanredni profesor

Tuzla, juli 2018.

1. UVOD

Razvoj i implementacija strategija socijalne dimenzije u Armeniji i Bosni i Hercegovini kroz međuregionalno uzajamno učenje / INCLUSION je projekat Erasmus + KA2 (br. 2016-3686 / 001- 001, 574139 -EPP-1-2016-1-AM-EPPKA2 -C BHE-JP), čija je implementacija počela u oktobru 2016.

Projekat se fokusira na određene aspekte politika i praktične primjene socijalne dimenzije u visokom obrazovanju, na odabranim visokoškolskim ustanovama u Armeniji i Bosni i Hercegovini. Projekat je praktičan primjer sveobuhvatnog pristupa koji uključuje faze koje počinju sa pristupom visokom obrazovanju do prelaska na tržište. Konkretnije, projekat ima za cilj podsticanje pristupa, učešća i završetka visokog obrazovanja za osobe iz ranjivih / nedovoljno zastupljenih grupa/marginaliziranih grupa.

Opšti cilj je da se mobilizu kapaciteti visokog obrazovanja u Armeniji i Bosni i Hercegovini kako bi doprinijeli implementaciji strategija socijalne dimenzije kroz kapitalizaciju prenosa znanja.

Jedan od specifičnih ciljeva projekta je izrada glavnog/master plana za dva sektora visokog obrazovanja (u Armeniji i BiH) koji će podsticati doprinos implementaciji strategija socijalne dimenzije.

Master plan postavlja tri dimenzije:

1. Upravljanje inkluzivnom praksom;
2. Institucionalna podrška inkluzivnoj praksi, i
3. Inkluzivni pristupi učenju, podučavanju i ocjenjivanju.

Svaka od ovih dimenzija uključuje određene segmente za koje master plan predviđa konkretne mjere.

Inkluzija i različitost u visokom obrazovanju

Povećana globalna međuzavisnost, aktuelna demokratizacija visokog obrazovanja, masovni društveni pokreti, pojava doživotnog učenja kao ljudskog prava su direktno povezani sa naglaskom na inkluziju i raznovrsnost u visokom obrazovanju. Visoko obrazovanje se postepeno odmiče od elitističkog i ekskluzivnog ka demokratskom i inkluzivnom modelu.

Inkluzivni obrazovni model ne odnosi se samo na proširenje pristupa visokom obrazovanju. On također obuhvata redefinisane misije, vizije i vrijednosti obrazovnih institucija kako bi se bolje uskladili sa osnovnim demokratskim principima. U ovom odnosu, obrazovne institucije ostvaruju važnu ulogu pomaganja u jačanju demokratije. (P. Blessinger, Stvaranje kulture inkluzije u visokom obrazovanju, 2016).

Uključivanje u ovaj projekat podrazumijeva proces kojim Univerzitet odgovara na individualne potrebe svih studenata, omogućavajući tako da se putem nastavnog procesa, novčanih sredstava i naučnih metoda poboljšaju jednake mogućnosti. Kroz ovaj proces Univerzitet gradi svoj kapacitet da prihvati sve one koji pokazuju interes da pohađaju nastavu, te smanji svaki oblik isključivanja po bilo kojem osnovu (Sebba & Sachdev, 1997, Booth i Ainscow, 1998). Dakle, inkluzivno obrazovanje i praksa trebali bi biti duboko ukorijenjeni u nastavni plan i program, a ne konkretna intervencija za rješavanje problema ugroženih grupa.

Rektor UNTZ-a je zadužen za:

- Učešće u procesu donošenja godišnjeg izvještaja;
- Utvrđivanje cijene usluga koje pruža Studentski centar;
- Predlaganje mjera za napredovanje nastavnog procesa na Univerzitetu.

Senat UNTZ-a zadužen je za:

- Usvajanje Statuta i drugih opštih akata Univerziteta;
- usvajanje liste obaveznih udžbenika, priručnika i druge literature koji se koriste u nastavnom procesu, kao i tokom ispita.

Prorektor za nastavu i studentska pitanja UNTZ-a zadužen je za:

- Promociju mjera vezanih za regularnost i kvalitet nastavnog procesa na Univerzitetu;
- Koordinaciju aktivnosti vezanih za nastavni proces i ispite.

Dekani fakulteta/Akademije zaduženi su za:

- Upravljanje nastavnim procesom na fakultetu/Akademiji.

Prodekan za nastavu i studentska pitanja UNTZ-a zadužen je za:

- Pripremu rasporeda predavanja i ispita;
- Kontrolisanje nastavnog procesa na fakultetu/Akademiji.

Direktor studentskog centra UNTZ-a zadužen je za:

- Predlaganje izmjena i proširenje aktivnosti Studentskog centra.

Centar za podršku studentima sa posebnim potrebama UNTZ-a zadužen je za:

- Promoviranje jednakih mogućnosti za sve studente;
- Promoviranje jednakog pristupa svim akademskim programima i aktivnostima u visokom obrazovanju studentima sa posebnim potrebama;
- Podrška studentima sa posebnim potrebama tokom njihovog obrazovanja na Univerzitetu.

Media centar UNTZ-a je zadužen za:

- Promovisanje inkluzivne prakse na Univerzitetu.

Kancelarija za osiguranje kvaliteta UNTZ-a zadužena je za:

- Koordiniranje inicijativa za unapređenje razvojnih programa s ciljem kontinuiranog razvoja i poboljšanja sistema osiguranja kvaliteta;
- Realizacija istraživanja među studentima, akademskim i administrativnim osobljem - analiza prijedloga studenata, kao i priprema mjera za njihovu implementaciju;
- Obuka akademskog i administrativnog osoblja.

Udruženja studenata UNTZ-a zadužena su za:

- Predstavljanje studenata na Univerzitetu,
- Učestvovanje u procesu odlučivanja na Univerzitetu.

- Promovisanje personalizovanih pristupa studentima (prema njihovim potrebama) tokom procesa prijema i nastave (Studentske službe, dekani, prodekani, Ured za nastavu i studentska pitanja, Ured za osiguranje kvaliteta, Centar za podršku studentima s posebnim potrebama, Media centar, udruženja studenata)
- Promovisanje specifičnog pristupa prilikom prijema studenata (naučno-nastavna vijeća fakulteta, studentske službe, akademsko osoblje)

Finansiranje

Univerzitet u Tuzli utvrđuje prijedlog finansijskog plana kojim se osiguravaju sredstva neophodna za realizaciju svih aktivnosti na Univerzitetu.

Plan za prijem studenata i saradnju sa srednjim školama

Visoko obrazovanje na Univerzitetu može se sticati putem redovnog, vanrednog studija i učenjem na daljinu ili kombinacijom ovih načina studiranja. Upis na prvu godinu sva tri ciklusa studija vrši se na bazi javnog konkursa koji, prema Zakonu, raspisuje Senat.

Svaki fakultet/Akademija Univerziteta ima svoj Dan otvorenih vrata s ciljem promovisanja i upoznavanja budućih studenata sa nastavnim procesom i programom fakulteta. Tokom Dana otvorenih vrata učenici imaju priliku da posjete fakultete/Akademiju. Zaposleni organizuju kratku prezentaciju plana i programa nastave, upoznaju se sa budućim studentima kojima se, također, prezentiraju i rezultati ostvareni na raznim takmičenjima (Balkan Case Challenge, Moot Court Challenge itd.) pri čemu budući studenti imaju priliku i da se upoznaju sa službenim i nastavnim prostorijama fakulteta/Akademije. Ciljne grupe dobijaju sve potrebne informacije o danu otvorenih vrata putem lokalnih TV i radio stanica. Veoma važnu ulogu u ovom procesu ima Media centar Univerziteta u Tuzli koji pruža sve informacije putem zvanične web stranice.

Pri tome se posebno upućuje javni poziv svim srednjim školama na području kantona i šire putem kojeg se budući studenti dodatno informišu o održavanju navedenog događaja.

Osiguranje kvaliteta inkluzivne prakse

Prodekani za nastavu i studentska pitanja u saradnji sa Uredom za osiguranje kvaliteta zaduženi su za koordinaciju mjera za unapređenje razvojnih programa s ciljem kontinuiranog osiguranja i poboljšanja kvaliteta. Takođe, realizuju istraživanja i evaluaciju među studentima, akademskim i administrativnim osobljem - analiziraju prijedloge studenata, te vrše pripremu mjera za njihovu implementaciju. U cilju promovisanja jednakih mogućnosti za sve studente i poboljšanje personalizovanog pristupa, članovi INCLUSION tima zaduženi su za obuku akademskog i administrativnog osoblja.

3. INSTITUCIONALNA PODRŠKA INKLUZIVNOJ PRAKSI

Univerzitet mora prepoznati važnost cjeloživotnog učenja u obrazovanju i podučavanju, uzimajući u obzir procese ekonomske i političke tranzicije i, shodno tome, potrebu za povećanjem kapaciteta za učenje. Fokus se prebacuje na interakciju između studenata i nastavnika, što znači da dostupnost, vještine, znanje i motivacija nastavnog i administrativnog osoblja moraju biti usmjereni ka prihvatanju novih pristupa obrazovanju studenata iz različitih socijalno-ekonomskih i kulturnih sredina koji su ključni za promjenu prakse i ishoda učenja. Međutim, dosadašnja iskustva na Univerzitetu u Tuzli pokazuju nedovoljnu usredsređenost na sticanje vještina potrebnih za implementaciju inkluzivnog obrazovanja, i u tom smislu je neophodno preduzeti ciljane aktivnosti.

Obuka nastavnog i administrativnog osoblja

Izražena je potreba za poboljšanjem kompetencija nastavnog i administrativnog osoblja u smislu boljeg poštovanja i razumijevanja različitosti, kao i borbe protiv diskriminacije, isključivosti i predrasuda u obrazovanju. Priprema nastavnog i administrativnog osoblja kroz jačanje inkluzije u stvarnim kontekstima raznovrsnosti povezana je sa reformom visokog obrazovanja u okviru Bolonjskog procesa. Stručno osposobljavanje osoblja podrazumijeva obrazovanje i obuku kroz koje prolaze zaposleni na Univerzitetu kako bi unaprijedili svoje znanje, veštine i stavove, a samim tim i efikasno edukovali studente u kontekstu društvene i kulturne raznolikosti.

U tom smislu, predložene su sljedeće mjere:

- Edukovati nastavno osoblje o širem konceptu inkluzije i potrebi poštovanja inkluzivne ideologije na UNTZ-u (projektni tim, Ured za nastavu i studentska pitanja, Centar za podršku studentima s posebnim potrebama – Edukacijsko- rehabilitacijski fakultet)
- Izraditi nekoliko kratkih edukativnih tekstova, te iste dostaviti putem univerzitetke distribucije nastavnom osoblju. Na ovaj način, nastavno osoblje bi se upoznao sa ciljevima i značajem jačanja inkluzije i otvaranja Univerziteta za sve sa ciljem podizanja nivoa spremnosti za inkluzivni pristup (projektni tim u saradnji sa Uredom za nastavu i studentska pitanja)
- Obezbijediti obuku o načinu primjene inkluzivne prakse za svaki fakultet putem naučno-nastavnih vijeća fakulteta/Akademije sa ciljem prezentiranja informacija što većem broju nastavnika (projektni tim i koordinatori za svaki fakultet/Akademiju)
- Edukovati administrativno osoblje o opcijama podrške za marginalizirane grupe studenata, odnosno pojedince koji se pojavljuju kao potencijalni studenti ili oni koji imaju posebne potrebe tokom studija. Održati predavanje za sve fakultete (projektni tim, Ured za osiguranje kvaliteta)
- Izraditi kratak sveobuhvatan priručnik sa detaljnim uputstvima o pristupu, prepoznavanju i podršci za marginalizirane grupe studenata (projektni tim)

Podrška nastavnom procesu (osoblje / materijalni resursi)

Fakulteti su relativno nezavisni u osmišljavanju i reviziji studijskih programa. Svi programi su nedavno prošli kroz određene promjene koje su prouzrokovane sprovođenjem Bolonjskog procesa. Iako je kurikulum razrađen kako bi se jasno iskazale kompetencije i ishodi učenja u

svakom od programa, načini sticanja kompetencija uz poštovanje inkluzivnog pristupa, međutim, nisu u potpunosti uključeni, a oni koji su propisno zastupljeni u nastavnim planovima i programima ne poštuju se u dovoljnoj mjeri. Socijalna inkluzija treba da bude sastavni dio svih programa, u teorijskoj i praktičnoj nastavi.

UNTZ je osnovao Centar za podršku studentima sa posebnim potrebama gdje se pruža podrška ovoj grupi studenata (fizička onesposobljenost, disleksija ...), ali ne postoji podrška za druge kategorije studenata koji pripadaju marginaliziranim grupama.

U tom smislu, predložene su sljedeće mjere:

- Uspostaviti princip poštivanja inkluzivnog pristupa putem dorade silabusa na način davanja različitih opcija za polaganje ispita i predispitnih obaveza. Obavezati fakultete/Akademiju na donošenje odluka s tim u vezi (projektni tim, udruženja studenata, akademsko osoblje, Senat)
- Stvoriti mehanizam za utvrđivanje specifičnih potreba studenata i način njihovog provođenja od strane nastavnika (projektni tim, studentske službe, QA osoblje)
- Informisanje nastavnog osoblja o novim načinima podrške studentima u inkluzivnom okruženju (distribucija putem Ureda za nastavu i studentska pitanja)
- Obavezati fakultete da prihvate specifične potrebe studenata, poštivanje mehanizma identifikacije i podršku naporima u okviru kapaciteta fakulteta (projektni tim, pravna služba, Senat)

3.1.2. Promovisanje ideje o uspostavljanju Centra za inter i transdisciplinarna istraživanja na Univerzitetu u Tuzli

U dvogodišnjoj pripremnoj fazi, projektni tim koji se sastojao od Univerziteta u Tuzli (Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Medicinski fakultet, Filozofski fakultet), predstavnika Ministarstva rada i socijalne politike Tuzlanskog kantona i nevladine organizacije Vive Žene, pripremili su elaborat o potrebama i mogućnostima za jačanje kapaciteta istraživanja, saradnje i inovacije nastave. Osnivanje ovog Centra je rezultat projektnih aktivnosti finansiranih od strane Rektorska konferencija švajcarskih univerziteta primenjenih nauka (KFH), Förderfonds FHNW, fondacije 3FO i programa "Naučna saradnja između Istočne Evrope i Švajcarske" (SCOPES) i Švajcarski nacionalni naučni fond (SNSF).

Centar bi imao za cilj podsticanje razvoja istraživačkih kapaciteta, novih modela saradnje i pristupa nastavi, čime doprinosi poboljšanom kvalitetu života i društvenom razvoju prema inkluzivnom društvu. Ovaj Centar će biti platforma za razmjenu i održavanje stečenih znanja, dalje razvijanje istraživačkih aktivnosti, jačanje istraživanja i istraživačkih kompetencija, izgradnju i proširenje mreže/platforme, te implementaciju novih nastavnih metoda i pristupa.

Jedan od važnih ciljeva Centra bila bi inovacija u nastavi, sa naglaskom na edukaciji studenata o samoodgovornosti, samoinicijativi, a prije svega u oblastima saradnje vezane za konkretan i profesionalan odgovor na izazove savremenog društva. Stoga je potrebna promjena od autoritarnog pristupa učenju do participativnog i resursno-usmjerenog didaktičkog pristupa kroz:

- Nove modele i oblike nastave i prenosa znanja kroz razvoj primjene participativnih i interaktivnih didaktičkih instrumenata,

- Osiguranje integracije teorije i prakse, kao

i

- Povezivanje nastave i istraživanja pružajući studentima priliku da učestvuju u istraživačkim projektima i uspostavljanju kontakata i razmjenu sa praksom.

Centar bi provođenjem svojih aktivnosti koristio pojedincima i institucijama koje su dio Univerziteta i nezavisnih subjekata, te bi dao doprinos inovacijama u rješavanju društvenih izazova. Pozitivan razvoj uticaja na naučni svijet, praksu, politiku i obrazovanje može se očekivati s obzirom na unapređenje kompetencija i način njihovog djelovanja. Centar pruža prostor diskursu između naučnika i praktičara o novim i važnim pitanjima, teorijama, metodama analize, ICT tehnologijama i mješovitim metodama, kao i etičkim aspektima.

- Kroz kooperativni pristup i programe obrazovanja Centra, kompetencije i stručnost pojedinaca uključenih u svojstvu istraživača, praktičara ili studenata biće poboljšani u odnosu na novu praksu i istraživačke metode i pristupe, te koprodukciju sveobuhvatnih znanja.
- Veza između teorije i prakse može se implementirati na licu mesta, što ubrzava proces učenja među svim učesnicima.

Centar će osigurati podršku za studente za strane jezike, podršku za akademsko pisanje, podršku za ICT, psihološku podršku itd. Ova sredstva podrške su korisna za mnoge studente (ne samo za studente sa posebnim potrebama ili za studente iz marginaliziranih grupa).

E-učenje i tehnologija

Učenje na daljinu kao savremeni oblik obrazovanja je sastavni dio globalnog okruženja visokog obrazovanja. Neki od e-learning pristupa imaju za cilj da pomognu pojedincima da postignu svoj puni potencijal i smanjuju nejednakost i disparitet između pojedinaca i grupa. Poseban značaj se vidi u prevazilaženju strukturnih barijera vezanih za teškoće sa slabo razvijenim institucionalnim mrežama (npr. ruralna područja, slabo razvijena područja), problemima sa transportom, ali i neadekvatna ili nepostojeća infrastruktura za studente sa posebnim potrebama (npr. nedostatak nastavnih sredstava prilagođenih studentima sa oštećenjima vida ili sluha).

Na UNTZ-u do sada nisu korišćene metode učenja na daljinu, a za njihovo uspostavljanje potrebno je korištenje informacionih i komunikacionih tehnologija za pripremu i organizaciju nastavnih materijala, praćenje prisustva studenata nastavi, te stalno usavršavanje nastavnog osoblja.

U tom smislu, predložene su sljedeće mjere:

- Razvijanje modela za uvođenje e-učenja na UNTZ (projektalni tim, QA osoblje (IT stručnjaci))
- Usvajanje preporuka UNTZ-a o inkluzivnom obrazovanju (projektalni tim, Senat)
- Utvrđivanje razvojnih faza e-učenja na UNTZ-u (projektalni tim, QA osoblje (IT stručnjaci))
- Motiviranje nastavnog osoblja za uključivanje u pripremnu fazu uvođenja e-učenja kroz pripremu nastavnih jedinica u elektronskoj formi i on-line sadržaja (projektalni tim, QA osoblje)

Prostorni resursi - biblioteke i prostor za studentske aktivnosti

Univerzitet u Tuzli teži održavanju nivoa funkcionalnosti na svim fakultetima u pogledu prostornih kapaciteta. Uprkos nastojanjima, neki prostorni resursi su dugoročno ograničeni za razvoj nastavnih i istraživačkih aktivnosti, a posebno za razvoj inkluzivne prakse, jer su raspoređeni na različitim lokacijama u gradu ili smešteni u prilično starim i neadekvatnim

kvaliteta)

- Obezbjedenje mehanizama za motivaciju i samoregulaciju studenata (prodekani za nastavu i studentska pitanja, akademsko osoblje, Ured za osiguranje kvaliteta)

Inkluzivni kurikulum

Predložene su sljedeće mjere:

- Razmatranje razvoja konkretnih smjernica za dizajniranje kurikuluma zasnovanih na potrebama učenja marginaliziranih grupa studenata (dekani, prodekani, akademsko osoblje, Ured za nastavu i studentske poslove)
- Razmatranje preispitivanja postojećih modula / programa koji se bave inkluzivnom praksom (dekani, prodekani za nastavu i studentska pitanja, Ured za nastavu i studentska pitanja, akademsko osoblje, udruženja studenata)
- Dizajn kurikuluma zasnovan na ishodima učenja (akademsko osoblje, naučno-nastavno vijeće fakulteta, Ured za osiguranje kvaliteta)
- Dizajn kurikuluma zasnovan na cjelokupnom opsegu kulturnih i međunarodnih razlika studenata (akademsko osoblje, naučno-nastavno vijeće fakulteta, Ured za osiguranje kvaliteta)
- Planiranje kurikuluma u skladu sa savjetima stručnjaka (akademsko osoblje, naučno-nastavno vijeće fakulteta, Ured za osiguranje kvaliteta)
- Razvoj nastavnog plana i programa, modula, sesija, studijskih putovanja kako bi bili u potpunosti dostupni svim studentima bez obzira na njihovu starost, pol, seksualnu ili etničku pripadnost (akademsko osoblje, naučno-nastavno vijeće fakulteta, Ured za osiguranje kvaliteta)
- Kurikulum / moduli će odražavati raznolikost studentske populacije u smislu primjera i obrađenih nastavnih tema (akademsko osoblje)
- Uključiti studente iz marginaliziranih grupa u proces dizajniranja nastavnog plana i programa (akademsko osoblje, naučno-nastavno vijeće fakulteta)
- Redovne konsultacije sa studentima o nastavnom programu / modulima (akademsko osoblje, naučno-nastavno vijeće fakulteta, udruženja studenata)
- Omogućiti studentima da napreduju kroz program na različite načine za postizanje željenih ciljeva (akademsko osoblje, naučno-nastavno vijeće fakulteta).

Inkluzivni pristupi ocjenjivanju/ispitima

Predložene su sljedeće mjere:

- Razmatranje odnosa između metoda učenja i načina ocjenjivanja (prodekan za nastavu i studentska pitanja, akademsko osoblje, naučno-nastavna vijeća fakulteta, Ured za nastavu i studentska pitanja)
- Osigurati alternativne načine demonstriranja znanja (pisane, digitalne, usmene provjere znanja) (akademsko osoblje, naučno-nastavna vijeća fakulteta, Ured za osiguranje kvaliteta, Senat)
- Obezbijediti prilagođavanje ispita za studente sa posebnim potrebama (akademsko osoblje)
- Integrirati stav o osoblju koje redovno ocenjuje svoju inkluzivnu praksu u akademsku praksu (akademsko osoblje, Ured za osiguranje kvaliteta)
- Unaprijediti svijest o resursima potrebnim u razvoju inkluzivne prakse (projektni tim, akademsko osoblje, Ured za osiguranje kvaliteta)
- Obezbediti evaluaciju silabusa po pitanju pristupačnosti prakse i podrške koju nudimo studentima (dekani, prodekani za nastavu i studentska pitanja, akademsko osoblje, naučno-nastavna vijeća, Ured za nastavu i studentska pitanja)

14.	Uspostavljanje i opremanje prostorije za boravak i učenjestudenata na Pravnom fakultetu	oktobar – novembar 2019	Osposobljene prostorije za boravak i učenje studenata
15.	Implementacija novih metoda učenja i podučavanja u cilju njihovog efikasnog korištenja kod planiranja časova, radionica i seminara	septembar – oktobar 2019.	Zapisnik o opservaciji časa
16.	Integriranje svih kategorina studenata kod implemetacije studijskih putovanja I posjeta	maj 2019	Izveštaj o studijskoj posjeti
17.	Razvoj smjernica za inkluzivno učenje, podučavanje i ocjenjivanje	Septembar 2018	smjernice
18.	Razvoj sredstava za inkluzivno obrazovanje na Univerzitetu u Tuzli.	Novembar 2018	Alati za trening
19.	Evaluacija postojećih modula/programa s obzirom na inkluzivnu praksu (dizajniranje kurikuluma baziranog na ishodima učenja, te kulturološkim razlikama među studentima itd.)	Septembar 2018 – Septembar 2019	Evaluirani akademski programi, kurikulumi i sistem ocjenjivanja.
20.	Redovni nadzor nad procesima inkluzivnog obrazovanja	Jednom godišnje	Izveštaji o monitoringu